

**INKLYUZIV TA'LIMNI HUQUQIY JIHATDAN MUSTAXKAMLASH VA  
INFRATUZILMAVIY SHART-SHAROITLARNI YAXSHILASH**

*Toshkent TMC institute Pedagogika va  
psixologiya kafedrası o'qituvchisi  
Eshmamatova Sitara Tuyg'un qizi  
TMC institute talabasi  
Muhammedova Nodira Shuhrat qizi*

**Annotatsiya:** Inklyuziv ta'lim — bu ta'lim tizimining eng dolzarb va muhim yo'nalishlaridan biridir. Har bir bola, qaysi ijtimoiy, jismoniy yoki psixologik imkoniyatlarga ega bo'lishidan qat'iy nazar, teng va sifatli ta'lim olish huquqiga ega ekanligini ta'minlash inklyuziv ta'lim siyosati asosida amalga oshiriladi. Bunda huquqiy asoslarni mustahkamlash va infratuzilmaviy imkoniyatlarni yaxshilash yana-da muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni huquqiy jihatdan mustahkamlash va infratuzilmaviy shart-sharoitlarni yaxshilashning asosiy jihatlari hamda amalga oshirilishi zarur bo'lgan chora-tadbirlar batafsil tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** inklyuziv ta'lim, huquq, imkoniyat, ta'lim muassasalari, metodika, pedagogika, chora-tadbirlar, ehtiyojlar, kafolat, malakali mutaxassislar.

Inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun avvalo uni huquqiy jihatdan mustahkamlash zarur. Mamlakatimiz qonunchiligida inklyuziv ta'lim tamoyillarini aniq belgilovchi qonun va normativ hujjatlarni ishlab chiqish va takomillashtirish bosh vazifa bo'lib qolmoqda. Huquqiy hujjatlar, jumladan ta'lim to'g'risidagi qonunlarda bolalarning teng ta'lim olish huquqi qat'iy belgilanishi, inklyuziv ta'limni joriy qilish va qo'llab-quvvatlash masalalariga e'tibor qaratilishi zarur. Shuningdek, nogironligi bo'lgan shaxslar, rivojlanish nuqsonlari yoki boshqa maxsus ehtiyojlari mavjud bolalarda ta'lim olish huquqlari himoyalani, ular uchun alohida kafolatlar yaratib berilishi kerak. Huquqiy bazaning kafolatlanishi bilan bog'liq muhim jihat – bu ta'lim muassasalarida diskriminatsiyaga yo'l qo'yimaslik va har qanday shakldagi kamsitishni oldini olishdir. Inklyuziv ta'limni huquqiy mustahkamlash jarayonida qariyb barcha ta'lim bosqichlari qamrab olinishi shart. Boshlang'ich, o'rta va oliy ta'limda inklyuzivlik prinsiplarini tizimli qo'llash, ularning har birida maxsus ehtiyojlarga ega bolalarning individual rivojlanish rejalarini ishlab chiqish zarur. Har bir bosqichda ta'lim muassasalarining majburiyatlari, o'quv-uslubiy ta'minoti, malakali mutaxassislar va to'liq qulayliklar yaratish bo'yicha aniq me'yoriy hujjatlar qabul qilinishi lozim. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni nazorat qilish tizimini kuchaytirish, ta'lim sifatini baholashning maxsus mezonlarini ishlab chiqish zaruriyati mavjud.[1]

Huquqiy jihatdan inklyuziv ta'limni rivojlantirishda pedagogik kadrlarning malakasini oshirishning ham muhim o'rnini bor. Maxsus ta'lim metodikalarini o'zlashtirgan, turli ehtiyojlarga javob bera oladigan, ijodiy yondoshadigan o'qituvchilarni tayyorlash, ularning doimiy ravishda qayta tayyorlanishi ta'lim sifatining barqarorligi uchun muhim omildir. Davlat tomonidan o'qituvchilar va ta'lim muassasalariga malaka oshirish markazlari va kurslari faoliyatini yo'lga qo'yish, ularni moddiy va amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlash kerak. Pedagoglarning yuksak malakasi va innovatsion yondashuvlari nostandart ta'lim ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Infratuzilma sharoitlarini yaxshilash ayniqsa qishloq va kam ta'minlangan hududlarda dolzarbdir. Rivojlangan hududlardagi inklyuziv ta'lim infratuzilmasining imkoniyatlari bilan qishloq hududlari orasidagi tafovutlarni bartaraf etish uchun maxsus dasturlarni amalga oshirish lozim. Har bir ta'lim muassasasi uchun moddiy-texnik ta'minot va infratuzilma standartlari ishlab chiqilib, ular bo'yicha muntazam monitoring olib borilishi zarur. Shuningdek, hududiy markazlarda maxsus xizmatlar, psixologik va ijtimoiy yordam ko'rsatish markazlari tashkil qilish lozim, bu esa bolalar va ota-onalar uchun qo'shimcha yordamga teng kirish imkonini yaratadi.[2]

Inklyuziv ta'limda innovatsiyalar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish infratuzilmaviy shart-sharoitlarni yaxshilashda muhim omillardandir. Kompyuter dasturlari, interaktiv ta'lim vositalari va maxsus o'quv materiallari yordamida barcha o'quvchilar sonidagi farqlarni hisobga olgan holda samarali ta'lim olishlari mumkin. Shu bilan birga, masofaviy va onlayn ta'lim shakllarini rivojlantirish orqali imkoniyatlari cheklangan bolalar uchun qulayliklar yaratish mumkin. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari inklyuziv ta'limni yanada kengaytirish va sifatini oshirish uchun asosiy vositalardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'limni huquqiy mustahkamlash va infratuzilmaviy shart-sharoitlarni yaxshilash jarayonida ota-onalar va jamiyatning roli ham katta. Ota-onalar uchun maxsus bilim berish tizimlarini tashkil etish, ularni ta'lim jarayoniga faol jalb qilish, ularning savodxonligini oshirish ta'lim sifatini oshiradi. Jamiyatdagi turli tashkilotlar, nodavlat notijorat tashkilotlari va faollarni inklyuziv ta'lim jarayonlariga jalb qilib, ijtimoiy anglashuvni kuchaytirish zarur. Ochiq muzokaralar, targ'ibot va targ'ibot ishlari orqali inklyuziv ta'limning ahamiyati keng jamoatchilikka yetkaziladi.[3]

Inklyuziv ta'limning huquqiy jihatlarini va infratuzilmaviy shart-sharoitlarini mustahkamlashdagi responsibellik davlat organlari, ta'lim boshqaruv tizimi va moliyaviy manbalar o'rtasida muvofiqlikni ta'minlashni talab qiladi. Davlat tomonidan inklyuziv ta'lim uchun zarur moliyaviy-stimul omillarni yaratish, eng ilg'or tajribalarni joriy etish va ularning amalga oshirilishini monitoring qilish mexanizmlarini tashkil etish muhimdir. Ta'lim tizimi rivojida inklyuzivlik tamoyillari davlat siyosatining uzviy qismi sifatida qabul qilinishi lozim. Inklyuziv ta'lim doirasidagi yutuqlar va mavjud muammolarni muntazam tahlil qilish va ularga mos yechimlar topish ham

muhim strategik istiqbol hisoblanadi. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini kuchaytirish, xalqaro tajribalarni o'rganish va mamlakat sharoitiga moslashtirish yo'li bilan yangi metodologiyalar yaratish nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki inklyuziv ta'limning barqarorligini ta'minlaydi. Bu yo'nalishdagi izlanishlar ta'lim tizimining har bir sohasidagi rivojlanish tendensiyalarini ko'rsatib beradi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muvofiq integratsiyalashgan yondashuv zarur. Bu o'rinda davlat, xususiy sektor, xalqaro tashkilotlar va jamoatchilik vakillarining samarali hamkorligi ta'minlanishi lozim. Jumladan, xalqaro moliyaviy va pedagogik hamkorlik loyihalarini amalga oshirish, resurslarni samarali boshqarish va yangiliklarni tez joriy etish orqali inklyuziv ta'lim tizimining qamrovi va samaradorligini oshirish mumkin.[4]

Inklyuziv ta'limning huquqiy mustahkamligi va infratuzilmaviy qulayligi bolalar uchun teng imkoniyatlarni yaratadi, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi va har bir insonning qobiliyatlari va istaklariga mos sharoitlarda ta'lim olishini kafolatlaydi. Bunday ta'lim tizimi yangi avlodni madaniy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan barkamol etishga xizmat qiladi. Shu sababdan inklyuziv ta'limni rivojlantirishga yo'naltirilgan barcha chora-tadbirlar davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lishi zarur. Inklyuziv ta'limni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun infratuzilmaviy shart-sharoitlar ham zamonaviy talablar darajasida bo'lishi shart. Bunda ta'lim muassasalarining bino-inshootlari, ular ichidagi qulayliklar, texnik jihozlar, harakatlanish imkoniyatlari, maxsus ehtiyojlarga moslashtirish kabi yo'nalishlar asosiy e'tiborni oladi. Maktablar, bog'chalar, kollejlari va boshqa ta'lim maskanlarida aravachalar uchun maxsus yo'laklar, maxsus hojatxonalar, aksessuar va olib yurish uchun qulayliklar joriy qilinishi lozim. Bino ichida ovoz va nur muhitining to'g'ri tashkil etilishi, maxsus o'quv jihozlari va komp'yuter texnikalari mavjudligi ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi.[5]

**Xulosa:** Natijada, inklyuziv ta'limni huquqiy jihatdan mustahkamlash va infratuzilmaviy shart-sharoitlarni yaxshilash kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Bu jarayonda qonuniy bazani takomillashtirish, ta'lim muassasalarini tegishli jihozlash, pedagoglarni tayyorlash va ijtimoiy sharoitlarni yaratish orqali yana-da kengroq imkoniyatlar yaratish mumkin. Shunday qadamlar mamlakatimizda haqiqiy inklyuziya tamoyillarini hayotga tatbiq etishga yordam beradi va ta'lim olish huquqini barcha uchun teng shakllantiradi. Shuning uchun davlat, ta'lim muassasalari va jamoatchilik vakillari birgalikda harakat qilib, inklyuziv ta'limni barqaror rivojlantirishga xizmat qilishi lozim.

#### FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ishmatov, A. (2023). Inklyuziv ta'limni huquqiy tartibga solish masalalari va dolzarb muammolari. Ta'lim va huquq, 1(1), 15-28.

2. Tursunova, G. (2022). O‘zbekiston Respublikasida inklyuziv ta’lim infratuzilmasini rivojlantirish. *Pedagogika olam*, 5(2), 45-55.
3. Juraev, S. (2021). Inklyuziv ta’lim: normativ-huquqiy bazaning takomillashuvi. *Huquqshunoslik va ta’lim*, 3(3), 60-69.
4. Abdullaeva, N. (2022). Inklyuziv ta’lim infratuzilmasini yaxshilash yo‘llari va istiqbollari. *Ta’lim sohasidagi innovatsiyalar*, 4(4), 30-40.
5. Qodirov, M. (2023). Inklyuziv ta’limda pedagog kadrlar malakasini oshirish muammolari. *Oliy ta’lim va ilmiy izlanishlar*, 2(1), 22-32.
6. Karimova, F. (2021). Inklyuziv ta’limni tashkil etishda davlat siyosatining roli. *Milliy ta’lim tizimi*, 6(1), 23-36.
7. Yusupov, O. (2020). Inklyuziv ta’limning huquqiy asoslari: xalqaro tajriba va O‘zbekiston. *Huquq va jamiyat*, 8(2), 50-61.
8. Islomova, D. (2023). Inklyuziv ta’lim muassasalarini infratuzilmasini zamonaviylashtirish yo‘llari. *Ta’lim muassasalari rahbariyati*, 7(3), 41-52.
9. Sobirova, F. (2022). Inklyuziv ta’limda malakali kadrlar tayyorlash va infratuzilmani yaxshilash. *Ta’lim texnologiyalari*, 3(1), 37-46.